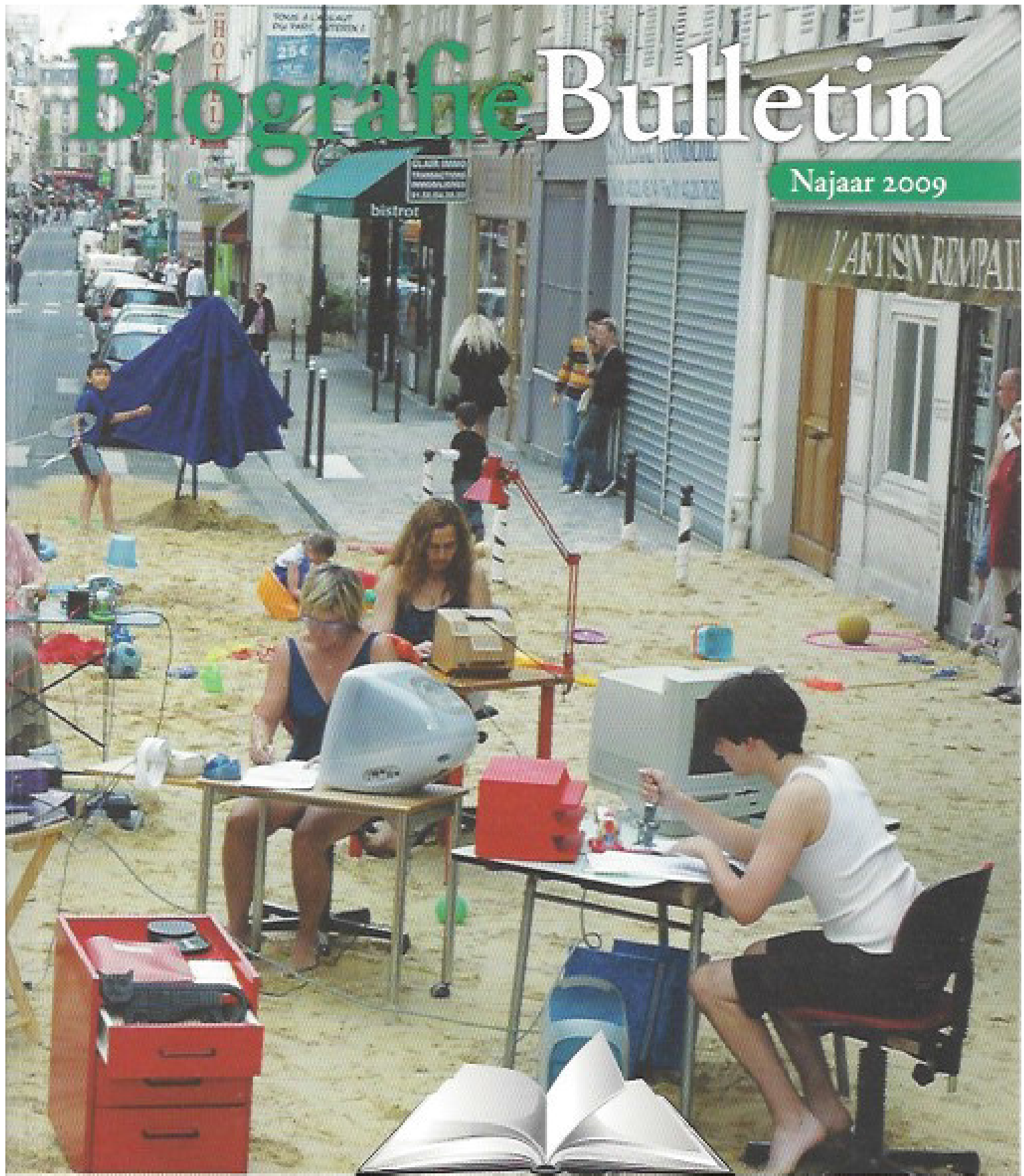

Biografie Bulletin

Najaar 2009

THEMA LEVENSVERRHALEN

Een verhaal krijgt waarde als er wordt geluisterd *Levensverhalen in vertelde vorm*

Anne van Delft

Je kunt iemands levensverhaal zo schrijven en uitgeven dat een groot publiek het kan lezen. Je kunt iemand ook uitnodigen zijn of haar verhaal te vertellen. Anne van Delft maakt met diverse groepen vertelvoorstellingen in het theater en daarbuiten.

Eind jaren tachtig programmeerde ik het Vertelfestival in theater De Balie in Amsterdam. Daar traden vertellers op met verhalen uit de hele wereld. Ik wilde dat er naast de eeuwenoude en blijvend mooie verhalen uit de mythologie ook verhalen zouden klinken over de huidige maatschappelijke realiteit. Over de haven bijvoorbeeld en de scheepsbouw die teloorging. In de theaters hoorde je daar niet over. Ik ging op zoek, sprak veel mensen, luisterde naar hun manieren van vertellen, en creëerde een voorstelling waarin havenarbeiders en scheepsbouwers hun verhalen vertelden, omlijst met foto's en muziek: verhalen van water, werk en leven. Dit *oral history* programma maakte grote indruk. Een van de deelnemers was een vrouw, die in 1897 als kind van een bootwerker werd geboren en de bittere armoede en de honger bij de spoorwegstaking van 1903 had meegemaakt. Als zij vertelde voelde je een eeuw arbeiders-

strijd. Dat had iets episch, iets monumentaals.

In dit programma kwamen mijn interesses in verhalen, theater en alledaagse cultuur bij elkaar. Hier kon ik pionieren. Ik maakte vervolgens vertelvoorstellingen waarin boeren, vuilnismannen, dienstbodes of Indische ouderen hun verhalen vertelden. De entourage werd afgestemd op wat er werd verteld. Het rook naar gras, er werden bladeren geveegd, er werd verteld aan strijktafels of er waren duizend kopjes thee. Vertellers stonden, zaten, liepen, wat het best paste. Sommige werden vastgelegd, andere niet. Ik werkte met iedereen afzonderlijk aan een verhaal.

Cultuur van gastvrijheid

In 1994 regisseerde ik *Verhalen in een nieuw land*, een voorstelling met en door elf vluchtelingkinderen. Ze vertelden mythen

uit hun cultuur, maar ook verhalen over de dorpen en steden die ze verlaten hadden en over de manier waarop ze hier hun weg vonden. Een jongen uit Liberia vertelde dat als in zijn dorp vreemdelingen kwamen iedereen werd opgetrommeld en dat het dorps-hoofd hen aan de gemeenschap voorstelde. Eerst kregen zij eten en een slaappleats, dan vertelden de mensen over het dorp en daarna vroegen ze de vreemdelingen waar zij vandaan kwamen. Dat gaat anders dan in Nederland, zei hij. Op een dag kwam er een militie in zijn dorp, zijn vader – het dorps-hoofd – werd gedood, de jongen verborg zich in een schip, en op een vroege ochtend bleek hij in Rotterdam te zijn aangekomen. Hij werd naar de politie gebracht, zat voor het eerst in een trein naar Eindhoven, liep daar de stad uit en via een lange weg een bos in en bereikte een asielzoekerscentrum. Hij wachtte tot het etenstijd was. Macaroni, dat kende hij niet, het leek op wormen, hij kon moeilijk eten en slapen.

Het publiek werd in groepjes van vijftien door de kinderen naar verschillende vertelplekken meegenomen. De Liberiaanse jongen had een kring van boomstammetjes gemaakt. Hij had een stafje in zijn hand, waarmee hij de mensen welkom heette, zoals zijn vader dat deed. Zijn verhaal was dramatisch, maar hij had de vertelsituatie in de hand als een edelman.

Aan het eind van de voorstelling zaten vertellers en publiek in een wijde kring, en vertelden de kinderen tussen hen in over hun dromen. 'Ik droom zo vaak over mijn land, ik wil ernaartoe, want ik ben er nog nooit geweest', vertelde een meisje. Door de vorm van de voorstelling en de directe ontmoeting met de kinderen kwam elk verhaal, groot of klein, tot zijn recht.

Verhalen aan tafel

In mijn vertelprojecten is in de loop van de tijd steeds meer interactie met het publiek gekomen. In de Utrechtse wijk Lombok kwamen Turkse, Marokkaanse en Nederlandse oudere buurtgenoten elke week bij elkaar. We zaten rond tafels waarop allerlei voorwerpen waren uitgesteld. Iedereen koos een voorwerp en vertelde waar dat hem of haar aan deed denken. We merkten dat de verhalen elkaar aanvulden en samen een tijdsbeeld gaven. Daarna gingen we naar de paardenslager, de Turkse en de Marokkaanse slager; naar de scholen, de speeltuinen, de handwerkwinkel, de speeltuin – naar alle plekken in de buurt waar iets te beleven viel. De deelnemers leerden vertellen niet door hun verhaal te herhalen, maar door steeds aan anderen te vertellen, en te bedenken en te merken wat anderen weten en willen weten.

Toen we een publieke vertelvoorstelling hielden, zetten we tien ronde tafels neer met daarop een dienblad met voorwerpen. Aan elke tafel zaten enkele vertellers uit de groep en het publiek schoof aan. De vorm was helder: iedereen koos een voorwerp en vertelde, ook het publiek. Wat we in Lombok deden, heet buurtreminiscentie. Het werd door Christina Mercken methodisch uitgewerkt in de film en het boek *Een buurt vol verhalen*.

Ook in andere plaatsen begeleid ik vertelprojecten. In Wijk aan Zee komen zeventien senioren elke week bij elkaar in de achterzaal van een café. Ze vertellen om de beurt hun levensverhaal. In het kader van 'Cultural Villages of Europe' vinden uitwisselingsbezoeken plaats met groepen ouderen uit twaalf landen. Het thema is 'verandering'. (zie www.cultural-village.com.)

Op initiatief van de senioren groep uit Wijk aan Zee is er een Platform Levensverhalengroepen in Noord-Holland opgezet, en inmiddels zijn er tientallen verhalengroepen in dorpen en steden actief. Primo-nh, het Provinciaal Instituut voor Maatschappelijke Ontwikkeling (www.primo-nh.nl), organiseert conferenties over verhalengroepen in dorpen en wijken, en ik geef daar een training 'Begeleiden van verhalengroepen en verhalenprojecten' voor ouderenwerkers, historici, coaches, schrijvers, opbouwwerkers, activiteitenbegeleiders,

bibliothecarissen, leraren, theatermakers en kunstenaars.

Op dit moment wordt gewone mensen vaker naar hun ervaringen gevraagd dan twintig jaar geleden. Op internet kan iedereen verhalen plaatsen en in veel kunstprojecten krijgen verhalen van gewone mensen een plek. Voor mij is een levensverhaal niet slechts een tekst, maar vooral ook een gebeurtenis. In die zin is het vertellen van een verhaal de kunst van het ontvangen van gasten.

LEVENSVERHALEN

Sara Polak en Paul Knevel belichten het belang van levensverhalen; Marjolein Wolf gaat in op de betekenis van het vertellen over je leven voor ouderen; Dieuwertje Bogaards maakt de balans van haar leven op; Robert Sanders vraagt zich af hoe belangrijk familiegeschiedenissen voor biografieën zijn; Anne van Delft bericht over haar verhaalprojecten en Sara Polak vertelt over het schrijven van levensverhalen in opdracht.

RECENSIES

De onontkoombare aanwezigheid van Helene Nolthenius; het gelijmde leven van Frieda Menco; de biografieën van twee Noord-amerikaanse presidenten; het afscheid van een Vlaamse offermaagd en de stripbiografie van Johnny Cash.

EN VERDER

Bettine Siertsema vertelt over de herinneringen van mensen die als kind in een concentratiekamp zaten, en Harry Monkel bericht over de ervaringen van kinderen in onderduik in de Tweede Wereldoorlog. Herman Langeveld gaat in op de kritiek op de biografie van Karel Lotsy; Rob van Essen zag twee Franse biopics; Joke Linders beschouwt de autobiografie als een puzzel; Laurina van den Nieuwendijk gaat in op het belang van huize 'Pour toi' voor Netty Koen-Conrad, en Michiel van Kempen beantwoordt vragen over zijn biografie van Albert Helman.

